

tó; la *Tartera* es travessa (i no és petita) pujant cap a Arbul des de Fígols de la Conca; a *Tartera* es veu rostos avall mirant cap a Tremp des de Gulp (1957). N. Pallaresa amunt abunda més el masculí. Lo *Tarté-lón* Soriguera (1959); «*tartés* han de ser de pedres grosses» Esterri de Cardós; «—? —Ací diem un *tarté*» Tavascan, 1934; *Tartéz de Grau*, València d'Àneu, «L'Estany de la Senyora és al peu d'un *tarté*, un dia hi va caure una gran roca, i la senyora ---» (volia dir 'la fada') Sorpe. A l'alt Flamicell no escasseja en femení: *Les Tarteres* a Guiró; «hi ha uns forats a les *tartères* de Sant Quiri, que diuen si les janes ---» Pobellà; molts d'un i altre, a la capçalera, la gran conca de Cabdella (*Tartéz* de Ribanegra, *Prats dels Tartéres* etc.), 1959.

També a la conca de la Ribagorçana abunda més el masculí: «*tarter*: la definició dels mateixos que usen la paraula és 'un puyal de rocs trencats'» Sopeira (*Congr. Int. Ll. Cat.*, 429); lo *Tarté* de la Roca-l'Aspra, i molts, a Iscles (1957). Inútil exemplificar a la Vall de Boí, on són a cabassos, i en tots dos gèneres. Tanmateix el primer que vaig anotar el 1953 fou lo *tarté blán* serres amunt de Bof. El límit en direcció a la plana, ve a coincidir amb la carena del tres Montsecs: més cap al Sud encara es troba en toponímia menor, i alguns tenen consciència del que vol dir, d'altres només un concepte nebulós, molts més se us arronsen d'espatlles.

Ja a la part Sud de la Conca de Tremp, el primer símptoma de tendència a la fossilització, l'ús sense article (a *Tartera*, Gulp, supra); un altre signe d'això, ja dalt del Montsec, és que no explicaven bé el sentit del mot, sinó en termes vagues: «—*Les Tarteres del Rossel*. —Què són? què vol dir? —Vol dir unes roccasses...» (Castellnou de Montsec, 1957). També a l'Oest d'això, a la baixa Ribagorça: a Aguilaniu, gest d'estranyesa, a Jusseu aplegats cinc homes dalt de la plataforma del Castell, que de tant en tant feien aclariments o complementaven, escoltant el diàleg meu amb l'informador millor, es parlà de la partideta *El Tartéro*, i ell, després de defugir explicar-m'ho, vaig acabar per comprendre que ho sabia; els altres quatre o cinc guardaren silenci (1965).

Cap a Ponent no s'atura en el límit de les llengües. Hi ha *tarteres* a la vall de Gistau (amb la distinció, ja coneguda, enfront de *GLERA*), també Cinca avall, per exemple la gran *tartera* de la *Ronata* (tautologia, quasi) a Escarrilla, i en general encara va seguint poc o molt per tot l'alt Sobrarbe; fins i tot a la punta NE. de la vall del Gállego: la gent del poble de Panticosa també hi fa la diferència amb la *glera* (1966). També allà el va recollir A. Kuhn, però no entenen les explicacions, definí falsament: «*tartéra*: barranco, desfiladero» (*RLiR* XI, 229). Ja no va més enllà: en tot cas és absolutament desconegut a la zona Echo-Ansó; a Ansó vaig fer la prova, mostrant a l'acompanyant, primer una clapissa, després una *tartera*, i sempre en digué una *pedregéra*; fins i tot un poc més a l'E., gest d'estranyesa a Aragüés, quan a l'últim vaig dir el mot, sinó que allí la resposta positiva vacillà entre *pedre-*

guera i *pedregal* (1966).

De l'etimologia de *tartera*, *tarter*, ningú no se'n preocupà: res no en digueren els grans romanistes, que començaven per ignorar l'existència del mot; M-Lübke no en sabé res, fins als viatges que féu a Catalunya després de la Guerra, en els anys 1921-23, i llavors ho féu sense altra base que l'article erroni del dicc. catalmany de Vogel (1911) i un nom de lloc, el de la parròquia de *Tartera* a Cerdanya (supra). Reprenem el meu treball de 1936:

«Meyer-Lübke, *Bull. de Dial. Cat.* XI, 22, va proposar dubitativament de relligar-lo al fr. *tertre* (del ll. **TERMITEM*, variant de *TERMEN* [> 'molló, fita' > tossalet de fita > 'pujolel'], però ultra la dificultat fonètica, que no va passar desaperebuda a M-Lübke, que la segona -t-, en català, hauria hagut de sonoritzar-se, la qual en rigor es podria obviar suposant format ja en ll. vg. el derivat **TERMITARIA*, en el qual la pèrdua de la *ï* podia produir-se prou antigament per a impedir la sonorització, hi ha la dificultat semàntica.

»En la mala definició de Vogel 'loser Steinblock' podia creure's que tal «roca isolada» havia estat comparada a una fita, però tal significat no existeix, i el real de 'claper de rocs' sols podria explicar-se a base de **TERMITEM* si aquest mot, en lloc de 'pedra que serveix de fita', hagués vingut a designar una pedra qualsevol, significat del qual no tenim cap testimoni». D'on, la meua conclusió de llavors: «Sembla, doncs, que s'ha de rebutjar aquesta etimologia i tenir per pre-romà *tartera*, com tants altres termes topogràfics». És l'únic esforç que s'ha fet per aclarir l'origen del mot; en la part negativa era evident, i no cal ni caldrà parlar-ne més.

L'aspecte positiu, era ben poc: simple diagnòstic que ha estat repetit per d'altres i no sé que ningú me l'hagi contradit; en aquests termes generals jo tampoc puc contradir-lo, continuo tenint per prudent aquest diagnòstic, i no crec que en el nostre temps s'hi pugui mai oposar una negativa ferma: caldrà almenys seguir tenint oberta aquesta porta, a l'aguait de possibles novetats. La vaguetat, però, si és còmoda, no és en canvi desitjable. Ja l'any 1952 m'agradava més la idea que vaig suggerir concisament a l'assaig de *Toponímia d'Andorra*, sobre el marxapeu del nom del poble andorrà: «Una acumulació de rocs és un indret de trànsit penós i d'aspecte sinistre i caòtic, d'ací que els francesos en diguin un *chaos* —un 'caos'—, i que una de les *tarteres* més conegudes d'Andorra dugui el nom de *Collet d'Infern* (a la vall del Madriu); el nom del poblet de *Tarter*, que al·ludeix al mateix, i el nom comú català *tartera*, és probable que derivin del nom llatí i grec de l'Infern, o sigui *TARTARUS*, d'on un derivat *TARTARĒUS*, *TARTARĒA*, i d'ací *Tarter*, *tartera*» (publ. després a *E. T. C.* II, 15).

Un chaos és, en efecte, el terme que usen els geògrafs i alpinistes francesos per designar una *tartera* del Pirineu o dels Alps: a la vall de Gavarnia n'hi ha moltes, designades amb aquest genèric, que el mateix Seguy anomena i concreta en exergs d'altres mapes de l'*ALGc*. No n'usen d'altre els pireneïstes francesos: